

ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА ПРОСТОРИ СНД

А. І. Сухоруков, В. К. Григоренко

Тенденції зовнішньоекономічної діяльності свідчать про важливість східного вектора для стабілізації економіки України. Чинниками, що заважають інтеграції країни до провідних регіональних об'єднань, є недосконала технологічна структура та низька конкурентоспроможність економіки. Водночас Україна має активізувати інтеграційні зусилля з огляду на загострення конкуренції на світових ринках і необхідність приєднання до системи регулювання міжнародних відносин.

Слід звернути увагу на ефективність інтеграційних утворень, до яких тяжіє Україна (табл. 1). Країни ЄС, де живе 7% населення світу, виробляють 24% світового ВВП, забезпечують 43% світового експорту, акумулюють 18% іноземних інвестицій. Країни СНД (разом) мають низькі показники участі у світовій економіці.

Проте співробітництво у межах СНД має для України стратегічне значення. Торгівля дає можливість утримувати прийнятне торговельне сальдо з огляду на імпорту енергоносіїв з СНД і створює додаткові умови для зростання економіки і поліпшення життя населення. **Отже, інтеграцію України у межах СНД слід розглядати як невід'ємний елемент загальної інтеграційної моделі України.**

Простір СНД позначається слабкою консолідацією. У межах СНД підписано понад 800 документів (Україна приєдналася до 560), створено близько 90 інституцій (Україна є учасницею 58). Інтереси України в межах СНД реалізуються не повністю, співробітництво розвивається переважно на двосторонній основі.

Негативне сальдо України у товарообміні в межах СНД зростає (табл. 2) через зростання цін на енергоносії, у торгівлі нафтою і газом воно становить 8,5 млрд дол. США за загального негативного сальдо у торгівлі товарами в межах СНД — 7,5 млрд дол. США.

Експорт української машинобудівної продукції на ринки СНД не покриває зустрічний імпорту енергоносіїв. Позитивне сальдо по машинобудівній продукції 2006 р. становило лише 0,8 млрд дол. США (табл. 3).

Останнім часом відбувається фрагментація економічного простору СНД. 1997 р. підписано угоду про заснування ГУУАМ, 2000 р. — сформовано ЕврАзЕС, 2003 р. — ЄЕП (Зиядуллаєв Н. СНГ: вибор стратегії розвитку // Економіст. — 2004. — № 11. — С. 79—85). Порівняння цих об'єднань свідчить, що ЄЕП ефективніше за показниками і тенденціями (табл. 4).

Чинник гальмування економічної інтеграції в межах СНД — диференціація макроекономічних показників країн (табл. 5).

За макроекономічними показниками Україна поступається СНД та ЄЕП (середні значення).

Низьким є рівень кооперування України з країнами СНД і державами, що належать до

Сухоруков Аркадій Ісмаїлович — доктор економічних наук, професор, завідувач відділу Національного інституту проблем міжнародної безпеки

Григоренко Володимир Кирилович — головний консультант Національного інституту проблем міжнародної безпеки

**Частка регіональних союзів у показниках світової економіки
станом на 1 січня 2001 р., відсотків**

Економічні показники	ЄС	АТЕС	НАФТА	СНД
Кількість країн-учасниць	15	21	3	12
Населення	7	34	5	5
ВВП (по ПКС)	24	29	26	2
Експорт товарів і послуг	43	25	17	2
Іноземні інвестиції	18	36	19	3

Розраховано за даними, розміщеними на сайті: <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>

субрегіональних об'єднань у межах СНД. Так, українські інвестиції до країн ГУАМ спрямовано переважно у невиробничу сферу. Майже всі інвестиції України в Молдові працюють у торговельній сфері, інвестиції України в Грузії — у сфері державного управління, інвестиції України в Азербайджані практично відсутні. Українські інвестиції до країн СЕП також незначні, їх вкладають переважно в операції з нерухомим майном та сферу торгівлі.

Україна має достатній потенціал для розвитку виробничої кооперації в межах СЕП.

Українсько-російські відносини — значні можливості для співробітництва у сфері фундаментальної науки та високих технологій. Є досвід реалізації проектів «Морський старт», «Дніпро», створення авіаційної і космічної техніки, дослідження космосу, надання послуг із запуску космічних апаратів, співробітництва в атомній енергетиці. РФ інвестує

українське автомобілебудування у Луцьку, Херсоні, Кременчуку.

Українсько-білоруські відносини — перспективними є проекти складання білоруських тракторів на «Ленінській кузні», кооперація Мінського моторного заводу з Полтавським турбомеханічним заводом, програми постачання продукції Харківського ВАТ «Турбогаз» на енергетичні об'єкти Білорусі, Інтерпапа і Донецького металургійного заводу — на МАЗ, заводи Білоруської залізниці й МТЗ. У сфері енергетики ефективним є співробітництво Державного підприємства «Укрінтеренерго» і концерну «Біленерго» щодо постачання електроенергії до Білорусі.

Українсько-казахстанська співпраця здійснюється у таких галузях, як паливно-енергетична, космічна, авіаційна, сільськогосподарське машинобудування. Багатообіцяльною може бути участь України у будівництві АЕС

Таблиця 2

Динаміка зовнішньої торгівлі України товарами

Показник	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Зовнішня торгівля товарами, млн дол. США	32040	34934	46087	61663	70428	83402,1
У т. ч. з СНД	13507,6	13345,6	17552,9	23765	27759,9	32850,4
Частка СНД у загальному товарообороті, %	42,2	38,2	38,1	38,5	39,4	39,4
Експорт, млн дол. США	16265	17957	23067	32666	34287	38367,7
У т. ч. з СНД	4675,4	4377,4	6044,4	8557	10730,6	12665,5
Частка СНД у загальному експорті, %	28,75	24,38	26,20	26,20	31,30	33,01
Імпорт, млн дол. США	15775	16977	23020	28997	36141	45034,4
У т. ч. з СНД	8832,2	8968,2	11508,5	15208	17029,3	20184,9
Частка СНД у загальному імпорті, %	55,99	52,83	49,99	52,45	47,12	44,82
Сальдо, млн дол. США	489,6	980,3	46,7	3669,3	-1854	-6666,7
У т. ч. з СНД	-4156,8	-4590,8	-5464,1	-6651	-6298,7	-7519,4

Розраховано за даними, розміщеними на сайті: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html#zed

**Динаміка зовнішньої торгівлі України продукцією машинобудування,
млн дол. США, %**

	2005 рік			2006 рік		
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо
Білорусь	269,2	314,4	-45,2	279,9	351,2	-71,3
Казахстан	284,5	11,2	273,3	295,6	18,1	277,5
РФ	2238,3	2031,2	207,1	2951,6	2655,9	295,7
Всього СНД	3092,4	2382,4	710	3884,7	3082	802,7
Інші країни	1546,5	7669,6	-6123,1	1678,5	10615,2	-8936,7
Всього	4638,9	10052	-5413,1	5563,2	13697,2	-8134
Частка країн СНД	66,7%	23,7%	—	69,8%	22,5%	—

Розраховано за даними, розміщеними на сайті: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html#zed

у Казахстані. Уряд країни розглядає таку можливість. У Казахстані спільно з РФ та Україною створено кілька СП, що розроблятимуть уранові родовища, це найближчим часом дасть змогу Казахстану приєднатися до світових лідерів з видобутку урану. Пріоритетне значення має спільна участь країн у створенні нафто- і газотранспортних коридорів. Перспективними є спільне освоєння вуглеводородних родовищ у Казахстані, модернізація й розвиток нафто- та газотранспортної системи країни, будівництво сучасних НПЗ, спільні проекти у сфері авіації, створення космічної техніки, підготовки в Україні фахівців аерокосмічного напрямку.

Значні можливості постають перед Україною в межах участі в *українсько-російсько-казахстанському консорціумі (ЗАТ) «Космотрас»*, який здійснює модернізацію міжконтинентальних балістичних ракет РС-20 (SS-18 «Сатана») у конверсійній ракетоносій «Дніпро» з метою запуску малих супутників. Другий проект у рамках розвитку коопераційних зв'язків між підприємствами ядернопаливного циклу країн СНД — створення ЗАТ СП «УкрТВС». Засновники СП у рівних частках: ВАТ «ТВЕЛ» (РФ), ЗАТ «Національна атомна компанія «Казатомпром» (Ка-

захстан) і Фонд державного майна України. Сферою діяльності підприємства є спільне виробництво конкурентоспроможного ядерного палива для реакторів ВВЕР-1000 АЕС України. У травні 2003 р. підписано українсько-казахстансько-російську міжурядову угоду про сприяння розвитку діяльності «УкрТВС».

Україна має можливості для економізації співпраці в межах ГУАМ:

перспективна участь України в розробці нафтових родовищ Азербайджану, а також Азербайджану — у міжнародному консорціумі з добування трубопроводу Одеса—Броди—Полоцьк;

один із пріоритетних напрямів співпраці з Грузією — розвиток регіональних транспортних та енергетичних проектів у межах коридору Європа—Кавказ—Азія (зокрема, у напрямі розвитку коридору TRACECA на його ключовій ділянці — Поті/Батумі/Іллічівськ).

Співробітництво з Молдовою не дуже активне. На 1 січня 2007 р. ПІІ Молдови в економіці України становили 26,6 млн дол. США, в Україні функціонувало 75 підприємств з молдовським капіталом. ПІІ України в економіці Молдови — 755 тис. дол. США, у Молдові за-

Таблиця 4

Частка субрегіональних об'єднань за показниками СНД, %

Субрегіональні об'єднання	Населення		ВВП		Виробництво продукції				Експорт		ПІІ	
					промисловість		сільське господарство					
	2004	2006	2004	2006	2004	2006	2004	2006	2004	2006	2004	2006
ЄЕП	78,0	77,9	88,5	94,0	93,8	94,1	92,4	93,0	94,1	96,5	88,7	89,6
ЄврАзЕС*	64,9	65,2	79,0	80,6	81,8	80,5	73,0	73,7	84,0	79,6	84,3	81,9
ГУАМ	32,3	32,2	20,1	19,9	26,9	26,4	35,9	35,4	14,3	20,1	14,4	17,5

* не враховуючи Узбекистан

Диференціація показників країн СНД на 1 особу у 2005 р.*, дол. США

Рейтинг**	Країна, група країн	ВВП	Виробництво с/г продукції	Виробництво промислової продукції	Інвестиції до основного капіталу	ІІІ	Експорт
За країнами							
6	Україна	1733,8	190,7	589,5	329,4	365,4	726,7
1	РФ	5339,2	409,4	2592,6	1432,8	923,3	1682,7
2	Казахстан	3714,4	260,0	1448,6	1002,9	1665,7	1844,3
3	Білорусь	3016,9	301,7	1236,9	905,1	243,2	1630,5
5	Азербайджан	1513,4	149,5	927,1	568,2	1651,9	523,7
10	Узбекистан	449,4	125,8	130,3	103,4	37,1	-
7	Грузія	1487,9	252,9	401,7	386,9	539,5	201,2
8	Молдова	763,1	82,0	115,8	144,7	289,5	279,7
9	Киргизстан	478,6	162,7	100,5	67,0	102,4	131,8
11	Таджикистан	339,9	81,6	108,8	47,6	76,8	133,7
4	Вірменія	3774	247,7	518,9	353,8	382,8	974
немає даних	Туркменистан	2636,7	немає даних	немає даних	606,4	203,0	немає даних
За об'єднаннями							
2	СНД	2103,9	295,7	1609,1	932,0	712,0	1682,7
1	ЄЄП	3451,1	290,5	1466,9	917,6	799,4	1471,1
3	ЄврАзЕС	2223,1	223,5	936,3	593,1	508,1	903,8
4	ГУАМ	1374,6	168,8	508,5	357,3	711,6	432,8

* Розраховано за даними Комітету статистики СНД, World bank, IMF, UNCTAD.

** Авторська рейтингова оцінка.

реєстровано 5 підприємств з українським капіталом. Враховуючи, що Молдова — значний споживач української електроенергії (2007 р. вона отримує від України 300—350 МВт електроенергії), що серед країн ГУАМ Україна має спільний кордон лише з Молдовою, необхідно використовувати потенціал в електроенергетиці та прикордонну співпрацю.

Висновки

Загалом для реалізації економічних інтересів України в інтеграційних структурах на пострадянському просторі необхідно:

прагнути до організації торгівлі між країнами пострадянського простору на умовах вільної торгівлі;

розширювати співробітництво в електроенергетиці та атомній енергетиці з країнами СНД з метою збереження присутності українських виробників на їхніх електроенергетичних ринках;

узгоджувати дії країн-постачальників і транзитерів енергоносіїв у межах СНД з метою збалансування енергозабезпечення країн СНД і європейського регіону;

нарощувати інвестиції у транспортну інфраструктуру з метою підвищення рівня якості транзитних коридорів, що пролягають через Україну;

створити правову та інституціональну базу для розвитку спільних компаній на базі науково-виробничих структур України, РФ, Білорусі (космічних агентств зі створення нових зразків космічної техніки, проведення досліджень космосу та надання послуг із запуску космічних апаратів, ТНК в атомній енергетиці та авіаційній промисловості та ін.);

ініціювати спільні проекти за участю держави в розробці сучасних технологій у сільському господарстві та АПК, що дасть змогу стимулювати конкуренцію на внутрішньому ринку, розвивати спільне виробництво, розширити присутність вітчизняних виробників на ринках країн СНД;

посилити інформаційну підтримку інвестиційних проектів, що реалізують країни пострадянського економічного простору, з метою активнішого взаємного інвестування економік країн — учасниць субрегіональних об'єднань.